

Lausunto

08.05.2026

Asia: VN/2160/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Kysymykset lausunnon antajille

Millaisia huomioita teillä on oppivelvollisuuslakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Säädösesityksen tarkoituksena on selkiyttää oppivelvollisuuslainsäädäntöä ja Suomen Kansanopistoyhdistys pitää useita ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Kansanopistoyhdistys kiinnittää huomiota siihen, että esitys on laadittu ottamatta lainkaan huomioon oppivelvollisuuslain 4 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettua kansanopiston opistovuotta oppivelvollisille. Tämä on merkittävä puute erityisesti siksi, että esityksessä itsessään tunnistetaan tarve löytää uusia keinoja sosiaalista kuntoutumista tarvitsevien nuorten koulutukseen – muun muassa Kuntaliiton Ammatillisen koulutuksen Areena-verkoston aloite kuntouttavan opetuksen mallista mainitaan esityksen taustaosassa. Tähän tarpeeseen vastaava malli on kuitenkin jo olemassa: kansanopiston opistovuosi. Se on oppivelvollisuuden suorittamismuoto, joka palvelee juuri niitä nuoria, jotka tarvitsevat sosiaalista kuntoutumista, yhteisöllistä kasvuympäristöä ja vahvaa yksilöllistä tukea ennen siirtymistä tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Kansanopistot ovat kehittäneet tähän tehtävään erityistä pedagogista osaamista vuosikymmenien kuluessa.

Miksi tätä jo toimivaksi osoittautunutta mallia ei ole esitystä laadittaessa tunnistettu eikä sen roolia ja kehittämismahdollisuuksia ole selvitetty. Esityksessä ei arvioida lainkaan, miten ehdotetut muutokset – kuten asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuuta koskevat täsmennykset tai opiskelupaikan osoittamismenettely – vaikuttavat kansanopistossa opiskeleviin oppivelvollisiin, eikä opistovuotta mainita osana nivelvaiheen kokonaisuutta. Kansanopistoyhdistys pitää välttämättömänä, että tämä selvitetään jatkovalmistelussa huolellisesti.

Majoituskorvausten laajentaminen on esityksessä kohdistettu TUVA-koulutuksessa ja TELMA-koulutuksessa opiskeleviin. Kansanopistossa opistovuottaan suorittavat oppivelvolliset opiskelevat tyypillisesti sisäoppilaitosmuotoisesti ja tulevat usein kaukaa, mutta heille ei esityksen mukaan laajenneta vastaavaa oikeutta. Tämä asettaa saman oppivelvollisuuslain piirissä olevat opiskelijat eriarvoiseen asemaan ilman selkeää perustetta.

Esityksessä ehdotetaan myös nuorten työpajatoiminnan lisäämistä oppivelvollisuuden suorittamismuodoksi enintään kahden kuukauden ajaksi. Kansanopistoyhdistys pitää tätä sinänsä perusteltuna, mutta toteaa, että kahden kuukauden jakso on usein riittämätön niille nuorille, jotka

tarvitsevat pidempikestoista tukea kiinnittymiseen ja kuntoutumiseen. Kansanopiston opistovuosi tarjoaa tähän pedagogisesti kokonaisvaltaisen vaihtoehdon, jonka rooli tulisi tunnistaa ohjauskäytännöissä nykyistä selkeämmin.

Kansanopistoyhdistys kiinnittää erityistä huomiota siihen, että esitys on valmisteltu ottamatta lainkaan huomioon samanaikaisesti eduskunnassa käsiteltävää hallituksen esitystä kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 74/2026). Mikäli kotoutumislain muutos toteutuu esitetystä muodostaan, se poistaa tai merkittävästi supistaa oppivelvollisten mahdollisuuden suorittaa oppivelvollisuutta kansanopistossa kotoutumiskoulutuksessa tai luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa, johon oppivelvollisuuslain 5 §:n 2 momentti nykyisin antaa mahdollisuuden. Tämä koskee erityisesti myöhään Suomeen muuttaneita nuoria, joilla ei ole riittävästi suomen tai ruotsin kielen taitoa hakeutua toisen asteen opintoihin. Tilastojen valossa tämä joukko on kasvava.

Millaisia huomioita teillä on tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Kansanopistoyhdistys suhtautuu myönteisesti useisiin TUVA-lakiin ehdotettuihin muutoksiin. Koulutuksen jakaminen pakollisiin ja valinnaisiin osiin selkeyttää lainsäädännön ja koulutuksen perusteiden välistä suhdetta. Myös kirjaus siitä, että koulutuksen järjestäjän tulee tarjota opiskelijalle mahdollisuus suorittaa kaikkia koulutuksen perusteiden mukaisia osia, on periaatteessa kannatettava.

Kansanopistot järjestävät TUVA-koulutusta erityisesti niille nuorille, jotka hyötyvät yhteisöllisestä, internaattimuotoisesta oppimisympäristöstä ja tarvitsevat vahvaa yksilöllistä tukea. Opiskelijajoukko on moninainen: mukana on nuoria, joilla on mielenterveyden haasteita, oppimisvaikeuksia tai maahanmuuttajatausta, sekä nuoria, joiden elämäntilanne on muutoin haastava. Kansanopistot ovat kehittäneet erityistä pedagogista osaamista tämän ryhmän kohtaamiseen. Velvollisuus tarjota kaikkia koulutuksen osia edellyttää osalta kansanopistoilta yhteistyöjärjestelyjä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa. Kansanopistoyhdistys toteaa, että kuvatus kaltaiset yhteistyörakenteet ovat pääosin olemassa. Niissä on kuitenkin alueellisia eroja johtuen erityisesti harvaan asuttujen alueiden palvelurakenteista. Veloitteen ei pidä myöskään sitoa järjestämään kaikkia osioita koko laajuudessaan, jos niille ei ole kysyntää.

Oppivelvollisten asettaminen etusijalle TUVA-koulutuksen opiskelijavalinnassa on periaatteessa kannatettava muutos, joka tukee oppivelvollisuus uudistuksen tavoitteita. Se vaatii kuitenkin ohjeistamista jatkuvan haun järjestämisen osalta. Pääosa kansanopistoissa järjestettävästä TUVA-koulutuksesta on perusopetuksen järjestämislupiin perustuvaa. Kansanopistoyhdistys haluaa kiinnittää lainvalmistelussa huomiota rahoitukselliseen epäkohtaan. Perusopetusluvan mukaisen TUVA-koulutuksen rahoitus on sidottu yhteen vuosittaiseen laskentapäivään, joka käytännössä tarkoittaa, että laskentapäivän jälkeen jatkuvan haun kautta valittavista opiskelijoista ei saada rahoitusta. Siitä huolimatta säädösesityksen mukaan kunta voi osoittaa opiskelijan opiskelemaan TUVA-koulutukseen ja koulutuksen järjestäjän tulee opiskelija ottaa. Tähän epäkohtaan tulisi saada rahoituksen määräytymistä koskeviin säännöksiin muutos.

Järjestyssääntöjen lisääminen TUVA-koulutukseen sovellettaviin säännöksiin on perusteltu selkeytys.

Millaisia huomioita teillä on perusopetuslakiin, ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja lukiolakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Perusopetuslain 46 §:ään ehdotettu lisäys, jolla oppivelvollisuuslain 5 §:n 1 momentin mukaiset opiskelijat tehdään näkyviksi aikuisten perusopetuksen piirissä, on sinänsä kannatettava selkeytys. Esityksen mukaan on esiintynyt epäselvyyttä siitä, ovatko nämä opiskelijat varsinaisia opiskelijoita vai aineopiskelijoita, ja onko heidän opintonsa maksuttomia. Kansanopistoyhdistyksen tiedossa ei ole asiaa koskevia epäselvyyksiä. Esitetty muutos kuitenkin poistaa tämän tulkinnanvaraisuuden.

Kansanopistoyhdistys pitää kuitenkin merkittävänä puutteena sitä, että esityksen tarkastelu rajautuu yksinomaan opiskelun maksuttomuuteen eikä lainkaan huomioi opiskelijoiden tosiasiallisia mahdollisuuksia opiskella ja tulla toimeen opintojen aikana. Tämä on erityisen vakava puute niiden opiskelijoiden kannalta, jotka aloittavat aikuisten perusopetuksen oppivelvollisina, mutta täyttävät 18 vuotta opintojen aikana.

Perustoimeentuloa koskevan säädösmuutoksen myötä Kelalla ei enää ole aiempaa harkintavaltaa lainannostovelvollisuuden osalta aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kohdalla. 18 vuotta täyttävä opiskelija joutuu siten rahoittamaan perusopetuksen suorittamisen opintolainalla. Tämä on ristiriidassa perustuslain 16 §:n mukaisen maksuttoman perusopetuksen oikeuden kanssa: perusopetus on muodollisesti maksuton, mutta toimeentulon turvaaminen edellyttää lainanottoa perusopetusta suoritettaessa.

Kansanopistoyhdistys katsoo, että esityksessä olisi tullut arvioida näitä toimeentuloon liittyviä kysymyksiä osana kokonaisuutta. Pelkkä perusopetuksen maksuttomuuden turvaaminen ei riitä, jos opiskelijan toimeentulo muodostuu tosiasialliseksi esteeksi perusopetuksen suorittamiselle. Tämä kysymys tulisi ottaa tarkasteluun jatkovalmistelussa.

Ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja lukiolakiin ehdotetut muutokset oppivelvollisten etusijasta opiskelijavalinnassa ovat linjassa TUVA-lakiin ehdotetun muutoksen kanssa ja tukevat oppivelvollisuusudistuksen tavoitetta turvata jokaiselle perusopetuksen päättävälle nuorelle koulutuspaikka. Kansanopistoyhdistys pitää näitä muutoksia kannatettavina.

Kansanopistoyhdistys korostaa lopuksi, että tässä lausunnossa esiin nostettu kahden samanaikaisesti vireillä olevan lakiesityksen yhteisvaikutusongelma edellyttää kiireellistä ja huolellista arviointia ennen lakien voimaansaattamista. Maahanmuuttajataustaisten oppivelvollisten määrä kasvaa, heidän koulutuspolkunsu ovat haavoittuvimpia, ja tarvittavien palveluiden supistaminen juuri tässä tilanteessa olisi vastoin oppivelvollisuusudistuksen keskeisiä tavoitteita. Lisäksi sosiaalista kuntoutumista tarvitsevien opiskelijoiden koulutuspolkuun ei saavuteta tällä esityksellä riittäviä ratkaisuja. Kansanopistoyhdistys katsoo, että jatkoselvityksissä tulee huomioida oppivelvollisuuslain perusteella kansanopistoissa tarjottava vapaan sivistystyön koulutus oppivelvollisille.

Pantsar Tytti
Suomen Kansanopistoyhdistys-Finlands Folkhögskolförening ry